
OPERAČNÍ UMĚNÍ A TAKTIKA

K NĚKTERÝM PROBLÉMŮM SOUDOBÉ OBRANY

Generálmajor Jan Knotek

Otázky obrany se v současné době hodně diskutují. Je to proto, že v nich máme ještě řadu nejasností a nedořešených otázek, které před nás postavilo použití zbraní hromadného ničení a na které hledáme odpověď. Tato skutečnost je docela zákonitým jevem vývoje vojenské vědy, i když je pravda, že jsme otázky obrany v minulých letech hodně zanedbali.

Ve svém článku se dotknu nejprve krátce celkového pohledu na obranu v soudobých podmínkách a pak několika hodně diskutovaných otázek.

V podstatě můžeme říci, že ty „nové podmínky“ obrany záleží v tom, že se snažíme zvýšit odolnost a aktivnost obrany a přitom uchránit živou sílu a bojovou techniku od takových účinků nepřátelských zbraní hromadného ničení, jaké od podobných vlastních zbraní očekáváme, jsme-li v roli útočníka. Je jasné, že se to snadněji řekne, než provede, a že to od nás vyžaduje celou řadu podstatných změn v dosavadních, přiznejme si, hodně šablonovitých a dogmatických představách o obraně.

To ovšem neznamená, že použití zbraní hromadného ničení mění od základu smysl a podstatu obrany. To by byl druhý extrém. Při našich úvahách o soudobé obraně je, myslím, zdravější držet se při zemi, nepouštět se do oblastí fantasmie a přihlížet zatím k těm bližším a reálnějším perspektivám. Příliš vzdálené perspektivy nejsou pro nás reálné proto, že uvažují o dobách, v nichž podle našeho přesvědčení už jich nebude možná potřeba. Příští válka, dojde-li k ní vůbec, nemusí být ani tak vzdálená a spolu s kapitalismem pohřbí i tyto problémy.

Současný stav zbraní hromadného ničení i jejich bližší perspektivy zatím nemění základní principy ozbrojeného zápasu, i když mají podstatný vliv na jeho formy a způsoby.

Proto soudobá obrana musí být i nadále schopna odrazit masové útoky nepřítele ze vzduchu i se země a nedopustit jeho proniknutí na vlastní území. Na druhé straně zůstává i nadále faktem, že i kdybychom obranu vybavili sebevětším počtem zbraní hromadného ničení, že nás nepovede k vítězství, že základní formou bojové činnosti vedoucí k vítězství je útok a že obrana je a zůstane východiskem z nouze. Od obrany nemůžeme čekat záchranu, nýbrž jenom pomoc. V obraně budeme vždy slabší než útočník, protože kdybychom byli stejně silní, nebudeme se bránit, ale budeme útočit. Proto i nadále musíme v obraně sílu a množství vyvažovat vtípem, vojenským uměním, odhodlaností a úporností. Do poměru sil nesmíme zapomínat započítávat překvapení a hlavně morálně politickou sílu a v tom máme díky našemu společenskému řádu a díky předstihu socialistické vojenské vědy převahu. Zbraně hromadného ničení nám zejména v otázkách překvapení skýtají ohromné možnosti, které stavějí do nového světla některé podstatné otázky obrany.

V podstatě požadavky na obranu nejsou nijak nové — to jsme od ní chtěli nebo lépe řečeno měli chtít vždy. Zabředli jsme však do šablony, a proto nám ty nové podmínky obrany dělají větší potíže, než bylo nutné. Zapomněli jsme na Žižku, Panfilovce, obránce Stalingradu a mnohých jiných příkladů vojenského důvtipu. Naučili jsme se z paměti šabloně s čísly všelijakých hloubek a šířek, pro jistotu jsme ji nosili s sebou v kapsách a zapomněli jsme na to, že nepříteli k tomu, aby se vyznal v našem systému obrany, stačí 20cm pravítka a zjistit její přední kraj. Tento „přehlídkový systém obrany“ by nám byl totiž nevyhovoval, ani kdyby se byly neobjevily zbraně hromadného ničení, protože se mezitím pronikavě změnila i ostatní bojová technika.

Zbraně hromadného ničení hnuly s tou stojatou vodou obrany a v poslední době se v řadách článků, diskusí a konferencí (dosud však málo na praktických cvičeních) setkáváme s novými myšlenkami, úvahami a názory o tom, jak v soudobých podmínkách obranu organisovat a vést. Tyto názory teprve krystalisují a je naším úkolem v tomto výcvikovém roce z nich udělat správné a prakticky co možná ověřené závěry.

Ministr národní obrany v rozboru výsledků bojové a politické přípravy vojsk v uplynulém roce v některých bodech už jasně formuloval směrnice o některých zásadách soudobé obrany. Zároveň však vyzval velitelský sbor k tvůrčímu studiu a k dalšímu rozpracování a uplatňování těchto zásad v teorii i v praxi.

Některé zkušenosti z posledních velitelských zaměstnání signalisují opět nebezpečí starého formalismu a dogmatismu. Projevuje se někde bezmyšlenkovitým a samoúčelným uplatňováním „nových zásad“ vždy a všude, stůj co stůj, bez pochopení jejich smyslu, cíle a bez ohledu na konkrétní situaci. A to považují za krajně nežádoucí a pro úspěšné vyřešení otázek soudobé obrany za nebezpečné.

Pro ilustraci uvedu dva příklady důsledků takového formálního přístupu k řešení nových otázek.

V minulém výcvikovém roce jsme nesprávně chápaným zevšeobecňováním představ o „útku z chodu bez zaujetí výchozího položení“ do značné míry desorientovali velitele i vojska. Tento „jeden z možných způsobů“ útoku, podmíněný úplným zničením nepřítele zbraněmi hromadného ničení v daném útočném pásmu, málem se stal jediným způsobem útoku, za všech okolností a v každé situaci. Dalo hodně práce tento omyl velitelů uvést na správnou míru a nejsem přesvědčen, že se to všude plně podařilo.

Jak houževnaté jsou dogmatické představy, o tom nás přesvědčuje způsob provádění zteče střeleckými jednotkami, který ještě dnes není na cvičeních žádným vzácným jevem.

Jednotky útočí systémem „kruhového honu“. Ani stopy po střídání palby a pohybu, po velení malým jednotkám — prostě „se jde“. A to je důsledek staré představy o útoku za palebným valem dělostřelectva, kterého se dnes zpravidla nepoužívá. A přes značné úsilí vyvinuté k odstranění tohoto nedostatku, na který by jednotky v daných konkrétních situacích vykrvácely, nepodařilo se to ještě odstranit.

Zmiňuji se o těchto zdánlivě samozřejmých věcech proto, že podle mého názoru právě v době, kdy se studují nové podmínky taktiky a operačního umění, je dogmatismus a šablona největším nepřítelem tvůrčí

činnosti. A tvůrčí přístup k novým problémům vyžaduje nejen odvahu a zdravou fantazii, ale i hluboké studium, rozvahu a logiku. To vyžaduje především důkladně a všestranně si ujasnit ty podmínky a příčiny, které si to „nové“ v obraně vynucují, pochopit smysl a cíl těch změn, které chceme provádět, a pak je teprve začít uplatňovat. Ne vždy a ne všude je správné držet se nějakých daných norem. To vede k šabloně. Dále myslím, že už dávno neodpovídá dosažené úrovni našeho velitelského sboru, to nebo ono dělat a zdůvodňovat tím, „že se to teď chce“ nebo „že je to teď moderní“. Vojenská věda přece nepodléhá „módě“, nýbrž vyvíjí se a je pochopitelné, že v době prudkého rozvoje bojové techniky jsou změny v ní častější a zákonité. Je proto špatné, jestliže důstojník, který řeší na mapě obranu motorisované střelecké divise, napřed ji zorganizuje přesně podle staré a známé šablony a pak do toho „přidělá“ protiatomový manévr proto, že „je to nařízeno“ a „mluvilo se o tom v teoretické přednášce“. Taková obrana pak ovšem nemůže být soudobá, i když jsou v ní obsaženy všechny „nově nařízené prvky“.

Tolik k všeobecným otázkám obrany a hlavně k tomu „tvůrčímu“ přístupu k řešení otázek jejího soudobého rázu, o kterém sice často mluvíme, ale pro který jsme sami dosud málo udělali.

*

Dále se chci zastavit u několika těch novostí soudobé obrany, pokusit se je rozebrat, najít jejich důvod, smysl a cíl a říci o nich svůj vlastní názor.

Často diskutovanou otázkou, která vznikla jako první po zrušení velitelského stupně střeleckého sboru, je otázka, zda je ještě správné při nové organizaci armády (divisního typu) dělit hloubku obrany na taktickou a operační. Názory na to mohou být a jsou různé.

Myslím, že z této otázky kouká to 20cm pravítko. Proč jsme nepřišli dříve na řadu jiných, daleko podstatnějších otázek spojených s těmi podmínkami, které si vynutily změnu organizace armády. Vznik této otázky je jasný. Střelecký sbor budoval a bránil první a druhé pásmo obrany a proto, že byl vyšším taktickým svazkem, vznikl asi dojem, že se proto této hloubce obrany říká taktická. Pak byl sbor zrušen, zůstala jen divise a armáda a co teď? A tak vznikl problém, podle mého názoru hodně akademický a celkem zbytečný.

Co je to vůbec „taktická hloubka obrany“?

Myslím, že je to ta část obranného pásma armády, v které první operační sled armády plní svůj úkol, za jejíž udržení odpovídá velitel armády, a proto v její prospěch podle svého zámyslu plánuje a provádí všechna obranná opatření.

Při tom není vůbec důležité, zda jsou v prvním operačním sledu armády sbory nebo divise.

Konečně taktické hloubce obrany můžeme říkat jak chceme — tím však nic nezměníme na jejím úkolu a smyslu organizace. Jejím úkolem stejně bude zastavit útok nepřítele, způsobit mu ztráty a nedovolit mu touto hloubkou proniknout. V krajním případě vytvořit výhodné podmínky a dát armádě operační možnost protiúderem volných a manévrem uvolněných sil rozdrtit v ní úderné uskupení nepřítele. A tento úkol budou plnit taktické svazky prvního operačního sledu armády. Při tom vůbec

není důležité, má-li armáda úsilí obrany na prvním nebo na druhém pásmu obrany anebo někde mezi nimi. Rozdílný ráz úkolů taktické a operační hloubky obrany stejně nějaké označení potřebuje. Proto myslím, že bychom si neměli komplikovat obranu hledáním nového názvu pro taktickou hloubku. Stejně žádný z nich lépe obsah úkolu nevyjádří. Proto jsem toho názoru, že taktická hloubka obrany plným právem může i nadále zůstat.

Když už úvahy o terminologii, bylo by, myslím, vhodnější uvážit oprávněnost pojmu „hlavní pásmo obrany“, když úsilí obrany bude často jinde. Armáda v celku brání pásmo obrany, to se skládá z obranných pásem atd. To však není tak podstatné. Já myslím, že je důležitější uvědomit si, že se nám podstatně mění obsah pojmu „obrné pásmo“. Dnes pod tímto pojmem už nemůžeme vidět ten určitý počet „postavení“ (na tom nesejde kolik), tedy ten dřívější souvislý pás terénu s průběžnými zákopy jednotlivých postavení. Já dokonce myslím, že v taktické hloubce obrany nám pojem obranného pásma jako takového pásma vůbec zmizí a že zůstanou jen čtyřúhelníkové prostorové pojmy „pásem obrany“ jednotlivých svazků a útvarů. Tím jsem se vlastně dostal k další otázce, která v podstatě zní:

„Kolik mít postavení v obranném pásmu a kolik zákopů v obranném postavení“?

Podle mého názoru stavět takto otázku není vůbec správné. Ať chcete nebo ne, hledat odpověď na tuto otázku, znamená vycházet z představy dosavadního lineárního systému obrany a pokoušet se ho jen „přizpůsobit“ soudobým podmínkám. Myslím, že s tím nevystačíme. Starou chalupu nemůžeme věčně vyspravovat — jednou spadne a musíme postavit novou. Soudím, že v obraně nás k této kvalitativní změně zbraně hromadného ničení už dnes nutí. Jsem si vědom toho, že je to velké slovo a také si je netroufám sám vyřešit. Jsem však přesvědčen o tom, že je to nutné a že je svrchovaný čas společným úsilím tento problém vyřešit lépe, než to děláme dosud. Musíme vycházet z reálných představ pravděpodobného nepřítele a z jeho taktiky v útoku. Tu nebudu rozbírat, protože je dostatečně známa.

Z této představy nám, myslím, jasně vyplývá prvořadá nutnost skrýt před nepřítelem zámysl naší obrany, její úsilí a operační (bojovou) sestavu. Vezmeme-li v úvahu soudobé prostředky průzkumu leteckého, radiolokačního a pozemního, je nam jasně, že lze těžko předpokládat, že se nám podaří skrýt zejména terénní úpravy (cesty, zákopy apod.). Proto tím většího významu nabývá otázka oklamání nepřítele. Dosavadní způsoby maskování, klamné stavby a klamná činnost vyžadují však příliš mnoho ženižních úprav, sil a prostředků. Musíme vzít v úvahu, že tyto možnosti jsou v soudobých zkrácených lhůtách krajně omezeny. Musíme tedy usilovně hledat nové prostředky, novou maskovací techniku a nové způsoby klamné činnosti. S dosavadními nevystačíme.

Je třeba docela reálně zvážit dobu, kterou máme při organizaci obrany k dispozici, potřebu ženižních úprav a možnosti prostředků, které máme k dispozici při dosavadním systému těchto prací. Úkoly, které si v tomto směru často klademe na našich cvičeních, jsou hodně optimistické. Není sporu o to, že v soudobých podmínkách vysoce manévrového rázu operací

budeme mít na budování obrany vždycky málo času. Těch ideálních 15 dní na budování „připravené obrany“ budeme mít jen v míru nebo v hlubokém týlu. A obrana musí být pohotová k boji vždy — třeba za několik hodin. Proto se vojska musí učit a být schopna bránit se i v terénu málo upraveném a v obraně spěšně zaujaté, která bude častým zjevem.

A proto tak narůstá význam správného využití všech těch možností, které nám dává terén, zejména na západním válčišti. Soudobá obrana musí být přímo elasticky navlečena na terén.

Musí využít všech jeho tvarů k organisování metných, bočních, stupňovitých a zákeřných paleb, musí plně využít vlastností odvrácených svahů jak k organisaci překvapivých paleb, tak k ochraně proti zbraním hromadného ničení. Už tento požadavek sám o sobě nám napovídá, že je zcela správný náš útek od lineárních obranných systémů.

Teď k tomu počtu postavení v obranných pásmech. Sám si taktickou hloubku obrany — tedy pásmo terénu od předního okraje do hloubky kolem 30 km — představuji bez jakýchkoli obranných pásem, jako jediný systém obrany, plně využívající terénu a organisovaný v souhlase se zámyslem obrany. Tento prostor bude nestejněměrné (podle důležitosti směrů a podle výhodnosti terénu) naplněn opěrnými body rot a praporemi rajóny obrany, skutečnými nebo klamnými, obsazenými nebo připravenými, protitankovými rajóny, čarami rozvinutí pro protizteče a protiúder, palebnými postaveními všech druhů zbraní, připravenými zásahy záloh všech druhů, jednotlivými tanky nebo malými tankovými jednotkami v úloze pevnůstek, zátarasy všech druhů a všemi ostatními prvky obrany. Celý tento systém je vzájemně sklouben podle jednoho zámyslu. V různé hloubce tohoto prostoru (podle terénu a podle směru předpokládaných protiúderů) je ukryto hlavní úsilí obrany, vyjádřené sestavou, palbami všech druhů, zátarasy a připraveným manévrem silami a prostředky. Hlavní úsilí obrany nebude u všech svazků prvního operačního sledu armády ve stejné hloubce a ani stejně hluboké. Bude však tak mezi svazky vzájemně zkoordinováno, aby jednak nejlépe využívalo terénu, jednak aby usměrňovalo pronikající síly nepřítele tak, aby už svým průběhem vytvářelo výhodné podmínky pro provedení plánovaného protiúderu.

V takovém systému, myslím, ztratí význam úvahy o tom, zda úsilí obrany položit na první nebo na druhé pásmo, poněvadž dosavadní ráz obranných pásem bude setřen tím, že jednotlivé opěrné body i rajóny obrany budou svými palbami různě orientovány.

Z téhož důvodu bude i počet postavení na jednotlivých směrech a v jednotlivých prostorech různý a tato postavení nebudou vytvářet žádný systém obranného pásma. Jiná je potom už otázka jejich vzájemného klamného propojování s cílem vytvořit klamný obraz systému obrany.

V podstatě obrana každého terénního celku bude mít odlišný ráz systému obrany v rámci celkového zámyslu a podle jeho charakteru.

Proto myslím, že úvahy o počtu postavení v obranných pásmech nejsou odůvodněny. Bude jich tolik, kolik jich budou potřebovat jednotky rozmístěné na daném směru nebo v daném prostoru a kolik jich stačíme vybudovat.

Teď k otázce počtu zákopů v postavení (raději bych říkal v opěrném bodě nebo v rajónu obrany). Myslím, že není důvodů měnit názor, že rota

k svému rozmístění potřebuje dva zákopy. To ovšem nemůže být zákon. Půjde-li o praporní rajón obrany, je třeba se i nadále držet zásady rozmístit ho v obraně tak, aby jedním atomovým úderem nemohla být vyřazena jednotka větší než rota. To vyžaduje vzdálenosti rotních opěrných bodů minimálně 1 km.

Otázka vzdálenosti jednotlivých zákopů (kolem 1000 m) je, myslím, dostatečně jasná. Je zdůvodněna zase jednak ochranou proti účinkům zbraní hromadného ničení, jednak je umožněna tím, že dnes klademe důraz nikoli na vzájemnou podporu pěchotními zbraněmi, ale zbraněmi protitankovými, jejichž dostřel nám dovoluje zákopy od sebe více vzdalovat.

Závěrem k této otázce bych chtěl říci, že i když je samozřejmé, že uděláme všechna opatření k ochraně živé síly a bojových prostředků, že odolnost soudobé obrany nemůžeme hledat jen v pasivním zavrtávání se do země. To by jednak nebyla správná cesta, jednak by bylo nereálné v daných krátkých lhůtách přeceňovat možnosti vojsk a ženižní techniky.

Tady si musí vzít slovo naši ženižisté-odborníci a reálně (nikoli však negativisticky) uvést na správnou míru některé příliš optimistické představy o možnostech vojsk a soudobé ženižní techniky.

V souvislosti s tím je zcela oprávněna myšlenka opírat se v soudobé obraně daleko více než dříve o tu bojovou techniku, která je proti účinkům zbraní hromadného ničení nejodolnější, tedy o tank a i o krytý obrněný transportér. Jejich odolnost, rychlost zaujetí sestavy, manévrovací schopnost jsou značnou předností, zejména pro organizaci systému protitankové obrany. Nesmíme ovšem při tom zapomenout, že to je zároveň naše nejúdernější síla pro protizteče a protiúder. Půjde tedy víc o zvětšení procenta tanků využitých k protitankové obraně a to nám počty tanků v našich nových svazcích dovolují. Tady tedy máme zase jednu vážnou otázku k řešení, na kterou by bylo třeba soustředit zájem a nevybíjet energii na řešení nepodstatných otázek, jako je další diskutovaná otázka: Zda protitanková obrana ještě patří nebo už nepatří do prvků bojového zabezpečení?

Myslím, že není tak důležité, do jaké „škatulky“ si protitankovou obranu zařadíme. Tím nic nezměníme na faktu, že tank čím dále tím více prolínající organizační strukturu vojsk je hlavní údernou silou nepřítele na zemi, a tedy, že obrana proti němu je jedním z hlavních úkolů obrany. Proto organizace protitankové obrany je dnes jednou z osnov obrany a musí být podrobně a hluboce promyšlena. Pochybuji, že dnes některý velitel ji dokáže plně zorganizovat už při rozhodnutí a stanovení úkolů jednotkám, aniž by k tomu potřeboval zvláštní plán v jakékoli formě. Jestliže to dokáže, ať to klidně udělá a pro sebe vyškrtne protitankovou obranu z bojového zabezpečení. To je jeho věc. Ono není podstatné, kam protitankovou obranu počítá, ale jak ji účinně zorganizoval.

Sám bych ji klidně dál počítal do prvků bojového zabezpečení.

Dál bych se chtěl krátce zmínit o otázce protiatomového manévru. Mám dojem, že tato otázka vzbudila v řadách našich velitelů jak velký zájem, tak některé rozpaky a nejasnosti. V podstatě to není myšlenka nová — jejím otcem je zkušenost z Veliké vlastenecké války, kdy v mnoha případech, před prozrazeným zahájením dělostřelecké přípravy nepřítele, byla vojska odváděna z ohrožených zákopů nebo postavení do hloubky.

Tento princip aplikovaný na atomovou přípravu nepřítele vyvolal v podstatě stejný manévr s tím rozdílem, že si ráz a účinek atomových zbraní vynutil tento manévr provádět vlastně v celé hloubce obrany.

Ministr národní obrany v dříve vzpomenutém rozboru dává takovou směrnicí: Celý systém ženižních prací v obraně je třeba budovat podle zámyslu obranného boje s přihlédnutím k protiatomovému manévru.

Těch několik schémat protiatomového manévru, která jsem zatím viděl, vzbudilo u mne určitou obavu, abychom snad nesprávným a formálním uplatňováním této správné zásady nevybočili z mezí reálných možností a nakonec si špatně pochopeným tímto manévrem obranu nedesorganisovali.

Smysl protiatomového manévru je jasný: Vyvést včas vojska z prostorů, na které nepřítel pravděpodobně chystá úder zbraněmi hromadného ničení:

Celý problém tohoto manévru je právě v této pravděpodobnosti. Impuls k němu může být dvojího druhu. Buď je to preventivní (jednorázové nebo periodické) opatření vyvolané vlastním zhodnocením situace anebo jsou to nějaké konkrétní zprávy o přípravách nepřítele. Zpravidla to bude opatření preventivní, předem plánované. Průzkum nám může zjistit zpravidla jen konkrétní náznaky chystaného úderu, z nichž si můžeme odhadnout pravděpodobnou dobu zahájení, ale ne místo, na které jsou údery chystány — tedy jejich cíle. Z této skutečnosti musíme vycházet. Dále je třeba uvážit to, že velitel, který se rozhoduje pro obranu, jestliže správně zhodnotil situaci a všechny podmínky, jistě volil takovou obrannou sestavu vojsk, která představuje to nejlepší, co v daných konkrétních podmínkách bylo možné k odražení útoku nepřítele organisovat. Logicky tedy každá změna této sestavy by měla záporný vliv na odolnost obrany. Málo by byla veliteli platná sebedůmyslnější obranná sestava vojsk, kterou by před samým útokem nepřítele změnil nějak podstatně. A proto je nutné protiatomový manévr plánovat a připravit tak, aby po jeho zaujetí měla vojska tu nejsilnější obrannou sestavu, odpovídající zámyslu vedení boje. Z toho tedy vyplývá požadavek dělat protiatomový manévr ze záložních do hlavních prostorů a ne opačně. To znamená úder nepřítele přijímat v té sestavě, kterou jsem v souhlase se zámyslem zvolil.

Dál by jistě nebyla reálná představa o tom, že se několik hodin před zahájením nepřátelského útoku celá obranná sestava zvedne a začne provádět komplikované přeskupování. To bychom si nadělali víc škody než užítku. Myslím, že to tak masově, bezvýhradně nebude, protože bychom to často nestačili prostě udělat a nepřítel by nás asi zastihl na cestách. Vyžadujeme-li, abychom při naší útočné operaci utajili její zámysl, dobu a směr hlavního úderu, musíme takovou možnost přiznat i nepříteli, zejména bude-li útočit z chodu s rozvíňováním sil z hloubky a s použitím silného letectva a raketových střel. Na tom nic nemění fakt, že uděláme přirozeně vše k tomu, abychom odhalili zámysl a dobu zahájení útoku nepřítele a že věříme, že se nám to podaří.

Proto myslím, že protiatomový manévr budeme sice v obraně vždy plánovat, ale nebudeme ho vždy provádět v plném plánovaném rozsahu a se všemi jednotkami. Budeme ho muset pružně přizpůsobovat výsledkům maskování a klamných opatření a hlavně kvalitám zpráv, které se

nám podaří zjistit. Abychom totiž nakonec neodvedli vojska do těch prostorů, kam se nám podařilo nalákat atomové údery nepřítele.

Provedení protiatomového manévru je vlastně opodstatněno předpokladem, že se nepříteli podařilo plně rozšířovat naši obranu. A i když se budeme reálně dívat na možnosti jeho průzkumu, musíme dělat všechno pro to, aby se mu to nepodařilo. To se ovšem netýká periodických změn prostorů soustředění jednotek v hloubce, které zůstávají na místě delší dobu. To budeme provádět vždy.

Chtěl bych zdůraznit, že protiatomový manévr naprosto nepodceňuji, ale nepokládám za správné a reálné tendence ho přeceňovat. Tento manévr nám sice hodně pomůže, zejména bude-li dobře naplánován, ukryt a proveden, ale nemyslím, že by protiatomový manévr řešil problém úspěchu soudobé obrany v tom smyslu, v jakém je některými veliteli chápán, totiž ve smyslu vyložení pasivního opatření k ochraně vojsk. Domnívám se, protiatomový manévr bude mít daleko větší úspěch a význam, bude-li ho chápat jako aktivní prostředek klamání nepřítele. Zdálo by se, že jeho výsledek bude stejný, že je to jedno a totéž, ale není tomu tak. Je totiž podstatný rozdíl mezi tím utíkat z nějakého prostoru proto, že tam nepřítel „může“ hodit atomovou pumu, a mezi tím vyprovokovat nepřítele, aby do tohoto prostoru pumu hodil. V Puškinově době se carští oficiři „bavili hrou na kukačku“. Byl to v podstatě souboj záležející v tom, že na kratších stěnách sálu se zhašenými světly vždy jeden „zakukal“ a ten druhý se podle směru zvuku snažil ho zasáhnout výstřelem. I když máme výhrady proti takové „zábavě“, myslím, že by se její princip měl stát principem protiatomového manévru.

Vůbec myslím, že problém úspěchu soudobé obrany netkví v pasivní síle, nýbrž v aktivním důvtipu. A tady jsme, myslím, obraně zůstali hodně dlužní, i když už mnoho let mluvíme o aktivní obraně.

Aktivita soudobé obrany je široký pojem. To zdaleka není jen protipříprava, protizteče a protiúder. Účinky dnešních zbraní hromadného ničení masově použitých odsuzují pasivní obranu předem k neúspěchu. Musíme vidět, že požadavky na soudobou obranu vyvolané použitím zbraní hromadného ničení mají v sobě řadu protikladů, které je možno překlenout jenom aktivním rázem obranných opatření. Takovým základním rozparem soudobé obrany je na jedné straně požadavek rozptylování sil a prostředků do hloubky a do šířky a na druhé straně požadavky potřebných hustot paleb, zátarasů apod. A faktem je, že se soudobá technika (vyjímajíc právě atomové zbraně) značně opoždíje za těmito požadavky. My bychom dnes např. potřebovali takové protitankové a protiletadlové prostředky, které by nám dovolily změnit požadavek počtu hlavní na kilometr za požadavek počtu zásahů na kilometr, bez přítomnosti zbraně v tomto prostoru. Zatím tam, kde chcí zničit tank, musím postavit protitankový prostředek s obsluhou nebo obsluhou položit minové pole. V tom jsou problémy soudobé obrany a úkoly vědy a vojenské techniky.

Právě proto jsou dnes atomové zbraně tím neaktivnějším prostředkem obrany, a proto tolik závisí úspěch obrany na jejich správném využití. Nejúčelnější a nejúčinnější využití vlastností zbraní hromadného ničení má podstatný vliv na celou řadu jiných požadavků obrany, jako průzkum, manévrovost paleb všech druhů, schopnost rychlého manévru jednotek

buď k ohroženému prostoru nebo k využití účinků, široký manévr záta-rasy, schopnost rychle soustřeďovat úsilí radiotechnických vojsk, zejména na rušení klíčových prvků nepřátelského velení a řízení boje, a přemnoho jiných.

Při správném využití vlastních zbraní hromadného ničení je dnes zcela reálná možnost rychlé výměny úloh mezi obráncem a útočníkem, třeba silnějším, jestliže se útočník opozdí s jejich použitím. To má ovšem podstatný vliv na celý ráz soudobé obrany.

Proto dnes už sotva bude možné, aby zbraně hromadného ničení, zejména taktického rázu, zůstávaly v rukou velitele frontu. Má-li velitel armády rychle a účinně reagovat na měnící se situaci na bojišti, musí mít v rukou tomu odpovídající prostředek a to jsou atomové zbraně. Ráz soudobého boje si vynucuje jejich organické začlenění do armády. To také vyžaduje od velitele armády rozumné hospodaření s nimi a detailní znalosti jejich vlastností i způsobů použití. Velitel armády nemůže v průběhu vedení operace zůstat bez dostatečné zálohy těchto zbraní, poněvadž ty se stávají jeho nejúčinnější zálohou. Bude třeba podstatně zkrátit doby potřebné k zásahu těchto zbraní a používat jich zejména na cíle nechráněné ženijními úpravami terénu, tedy méně na jednotky v prostorech soustředění a více na čáry zasazení a na útočné sestavy vojsk nepřítele.

V souvislosti s úvahou o rázu soudobé obrany dostává se do jiného světla i otázka tzv. úderů před přední kraj. Jestliže v minulosti, jak nám ukazují zkušenosti z Veliké vlastenecké války, byly údery před přední kraj poměrně řídkým zjevem a nakonec akcí značně problematickou a riskantní, myslím, že v soudobých podmínkách budou častým zjevem a že se stanou jedním z nejvýznamnějších prvků aktivity soudobé obrany. Ve Veliké vlastenecké válce úder před přední kraj zpravidla plánoval velitel frontu, zejména k vytvoření potřebné koncentrace dělostřelectva. Dnes jsou dány předpoklady k tomu, aby úder před přední kraj plánoval i velitel armády, mající k dispozici zbraně hromadného ničení. Vycházíme-li ze zcela oprávněného předpokladu, že účinně využití zbraně hromadného ničení dávají reálnou možnost zničit nebo aspoň vážně rozrušit útočné uskupení nepřítele, dostává i otázka přechodu z obrany do protiútoků nový ráz a nevyklučuje možnost provést takovou operaci i armádou, ovšem v souhlase se zámyslem frontové operace.

Krátce k otázce protiztečí malými jednotkami, která byla nedávno často diskutována z hlediska jejich účelnosti nebo neúčelnosti v soudobých podmínkách. Otázka v podstatě vznikla z toho, že zbraně hromadného ničení umožnily útočníkovi používat v prvních sledech tankových a mechanizovaných jednotek útočících ve vysokém tempu. Proti masově nasazeným tankům a transportérům se proto zdálo neúčinné provádět protizteče malými střeleckými jednotkami. Tento názor nepostrádal svého opodstatnění. Dnes však situace vypadá poněkud jinak. V organizaci jednotek nastaly značné změny a tento proces pokračuje. Tank proniká hluboko do organizační struktury jednotek, těžké protitankové prostředky jsou postupně vytlačovány lehkými a manévruschopnými bezzákluzovými děly a protitankovými raketami. Motorisace a mechanisace jednotek zvyšuje jejich průchodnost terénem a schopnost rychlého manévru. To znamená, že se nám podstatně zvýšila úderná síla praporů a pluků a možnosti jejich

podpory a zesílení. Začlenění taktických atomových zbraní do svazků bude mít v budoucnu podstatný vliv na možnosti provádění protiztečí.

Proto protizteče jako velmi účinný výraz a prostředek aktivity obrany nabývají dnes čím dál většího významu. Nebylo by však, myslím, správně chápat to tak, že zase budeme provádět protizteč stůj co stůj třeba družstvem nebo četou. Na provádění protiztečí není možné dávat recept. Jedna věc je protizteče plánovat a druhá věc je správně se rozhodnout, zda v dané konkrétní situaci je výhodné ji provádět nebo neprovádět. Přitom vážnou úlohu má reálnost úkolu protizteče. My jsme si příliš navykli na stereotypní úkol: zničit nepřítele, který se vklíní do obrany, a obnovit přední okraj obrany v úseku od — do. Protizteče mohou plnit i řadu jiných úkolů, jako zabránit rozšíření vlnu na důležitém místě, udržet do zahájení protiúderu určitou čáru a pak se připojit apod. To všechno vyplyne z okamžité konkrétní situace a ze schopnosti velitele na ni rychle a správně reagovat. Je však třeba vidět, že tak, jako by bylo chybné protizteče neplánovat a neprovádět, může být stejnou chybou trvat na jejich provedení, nemají-li naději na úspěch a na dosažení cíle.

Nakonec několik slov k závažné otázce, která ku podivu je diskutována velmi málo — k otázce automatisace obrany. Mám na mysli využití technických prostředků a zařízení k tomu, aby určité prvky obrany byly tak zautomatizovány, že by nám to v podstatě dovolilo zhuštit palebné prostředky při současném rozptýlení obsluh. Tato myšlenka v podstatě není nijak nová a byla studována již dříve, zejména u těžkých kulometů, zaměřených do svých úseků a centrálně uváděných v činnost, dosud hlavně elektricky. V této otázce nám toho nová technika dosud mnoho nepřinesla a hlavně nebylo jí využito. Je konečně známa celá řada systémů a zařízení ke střežení a kontrole, hlášení a automatickému uvádění různých aparátů v činnost a je jich běžně používáno, takže to by nebyl zvláštní problém.

Myslím však, že otázka automatisace obrany stojí dnes podstatně jinak, než stála v minulé válce. Nám dnes totiž už ani tak nejde o automatizaci boje s pěchotou, jako o automatizaci boje s raketou, letadlem, tankem a transportérem a to je otázka podstatně jiná a nová. Mohli bychom říci, že dnes vlastně chceme od techniky, aby nám

- automaticky střežila vzdušný i pozemní prostor a hlásila nám jeho narušení,
- uváděla v činnost obranné prostředky rozmístěné přímo ve střeženém prostoru, při minimální potřebě lidí (obsluh) — tedy zátarasy, ruční zbraně, ohňomety, fúgasy apod.,
- avisovala, včas aktivovala a naváděla na cíl prostředky rozmístěné v hloubce nebo stranou od střeženého prostoru, jako zálohy všech druhů, protiletadlové i protitankové rakety, ostatní rakety, letectvo apod.

Jsem si vědom toho, že tohle je fantasmie hodně podobná „knoflíkové válce“, ale uvádím to proto, že mi jde o něco jiného. Soudobá technika a její perspektivy nás povedou po linii upouštět postupně od požadavku počtu zbraní na 1 km a přecházet k požadavku počtu zásahů na 1 km. Technika, která by nám tohle dovolila, by nám také do značné míry překlenula ten rozpor soudobé obrany — rozptýlení sil a prostředků a požadované hustoty paleb. My bychom např. dnes měli možnost jít i v míru po této linii aspoň částečně. Technika by nám dnes určitě mohla střežit řadu ob-

jektů, kam stavíme tolik strážných jako za Marie Terezie. Proč to neděláme, nevím, jistě by nám to ušetřilo mnoho lidí a ti jsou určitě dražší než nějaká fotobuňka. A to by byl v podstatě stejný princip jako střežit v obraně třeba přední okraj nebo mezery proti nepřátelskému průzkumu. I dnes by bylo možné nějakým dispečinkem z vhodné pozorovatelný řídit minová pole, kulometry, ohňometry apod.

Ale tady zasluhuje úvahy a diskuse jedna vážná otázka. Aby nás totiž špatně pochopená cesta k automatisaci obrany nezavedla k nějaké „posiční doktríně“. Taková obrana by nebyla soudobá, ani kdyby byla automatizovaná. My musíme, myslím, chtít i od techniky „aktivitu“.

Ať se tomu bráníme jak chceme, ať je nám to sebenejpříjemnější si to přiznávat, faktem je, že za použití soudobých prostředků všechny stacionární prvky obrany jsou značně zranitelné a jejich ochrana zapouštěním do země vyžaduje tolik ženiijních úprav, že na ně zřídka kdy budeme mít dost času, sil a prostředků.

Jsem toho názoru, že další rozvoj bojové techniky, raketových zbraní a radiotechniky před nás brzy postaví otázku pojetí obrany vůbec.

Soudobá bojová technika útočná má, jako vždy měla, značný předstih před technikou obrannou. Stačí srovnat dnešní raketu nebo stíhací letoun s protiletadlovými prostředky klasickými atd. Tak tomu bude stále — vždy je dřív jed než protijed.

Vcelku mám dojem, že soudobá technika (tank, transportér, samohybné dělo) a konečně i živá síla s ní je v pohybu odolnější a účinnější než na místě. To se týká jak účinku zbraní hromadného ničení nepřítele, tak účinnosti využití vlastních zbraní.

Prvek pohybu nám čím dále tím více ovlivňuje obranu. Dřívější obrana měla jasný ráz organisované palby z místa. Střídání prvků palby a pohybu bylo charakteristické pro útok. Dnešní obrana čím dále tím více do sebe vstřebává prvek pohybu (manévr protiatomový, silami, prostředky, záтары, zálohami, protizteče, protiúder). A mám za to, že tento proces není zdaleka ukončen. Zbraně hromadného ničení nám podstatně ovlivňují i otázky úderů před přední okraj a protiútoků, a to je další invase pohybu do obrany.

Nechci tím přirozeně zaměňovat obranu útokem. Mně jde o otázku pojetí soudobé obrany, jejích forem, i když se nám zatím nemění její smysl a úkoly, ačkoli např. protipřiprava s použitím zbraní hromadného ničení nám může i kvalitativně ovlivnit sám úkol obrany.

Myslím, že bychom se otázkou pojetí soudobé obrany měli zabývat do větší hloubky. To je dnes problém velmi složitý a já jsem ho opravdu jenom „nakousl“ s cílem dát podnět k diskusi. Tuto otázku může vyřešit jenom hluboce vědecký rozbor širokého kolektivu. A vyvolat snahu tento problém řešit bylo i cílem tohoto článku.